

A Szentháromság és a család közötti kapcsolat kihívások és a teljes életre való törekvés között

HARSÁNYI PÁL OTTÓ OFM

„A Zsinat a személyek ‘közösségét’ tanításában a Szentháromság misztériumából vezeti le, azaz a házastársi közösséget (*communio coniugalis*) is erre a misztériumra vezeti vissza.”
(*Levél a családokhoz*, 8,2)¹

Abstract

An exploration of the similarity between the Holy Trinity as the community of divine Persons and the relationship between the spouses – despite the limits of this analogy – can be useful for a deeper understanding of God’s plan concerning families. In the same way, the marital bond of love can be described in Trinitarian theological terms, because not only individual human beings, but also the couple as a whole were created in the image and likeness of God. These two complementary approaches can help one find better answers for family-related challenges in pastoral ministry. The couple’s common action, their mutual attachment and their self-effacement through fruitful love is the clearest indications that the Triune God is both the archetype and the goal of marriage. Theologically speaking, families are ‘redeemed’ as well as ‘redeeming’ and healing communities.

Keywords: *Theology of marriage and family, Trinitarian theology, theological analogy, marriage and couple relationships, pastoral challenges of family care*

Kulcsszavak: *házasság- és családteológia, szentháromság-teológia, teológiai analógia, házastársi kapcsolatok, kihívások a családok lelkipásztori szolgálatában*

HARSÁNYI PÁL OTTÓ ferences szerzetespap, teológus, Facoltà di Teologia, Pontificia Università Antonianum; otto@ofm.hu

¹ II. JÁNOS PÁL: *Gratissimam sane* kezdetű levél a családokhoz (1994. február 2.), *AAS* 86 (1994) 868–925.; *Enchiridion Vaticanum* [EV] 14, 158–344. Lásd DIÓS ISTVÁN (szerk.): *II. János Pál megnyilatkozásai. Pápai dokumentumok: 1978–2005*, Szent István Társulat, Budapest, 2005, ford. Keresztes Szilárd et al.

Az idők jeleként értelmezhetjük nemcsak azokat a kihívásokat, amelyek a házasság és a család témája kapcsán kerülnek a szoros értelemben vett teológiai gondolkodás homlokterébe, hanem a családban élők és a velük foglalkozó lelkipásztorok és más szakemberek tapasztalatait is. A megfigyelések értelmezése mindig annak tudatában történik, hogy minden kor embere értelmes, boldog életet szeretne élni, amelyre vonatkozóan Istennek igényes terve van. A *Veritatis splendor* kezdetű enciklika² első része Jézusnak a gazdag ifjúval folytatott párbeszédét elemzi, ahol elhangzik az élet értelmére vonatkozó kérdés is: „Mester, mi jót kell tennem, hogy elnyerhessem az örök életet?” (*Veritatis splendor*, 7). Amennyire jelentős különbségek tapasztalhatóak a Katolikus Egyház egyes család- és szexuáletikai kérdésekben adott tanítása és a hívők nem elhanyagolható részének meggyőződése és napi élete között, annyira általános az értelmes és tartalmas élet keresésére tett erőfeszítés. A gazdag ifjú bizonyos értelemben minden kor emberét megszemélyesíti.

A *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúció bátor párhuzamot von az isteni Személyek közössége és Isten gyermekeinek igazságban és szeretetben megvalósuló egysége között (vö. *Gaudium et spes*, 24),³ amiből az következik, hogy az ember élete igazi értelmét csak az őszinte önátadásban találhatja meg (vö. Lk 17,33).⁴ Majdnem harminc évvel később, II. János Pál a *Gratissimam sane* kezdetű, a családokhoz írt levelében a zsinati gondolatot folytatva így ír:

„Az igazság és a szeretet igénye nyitja meg az embert Isten és a teremtmények felé, vagyis más személyek felé, a közösségben való életre, különösen a házasságra és a családi életre. A Zsinat a személyek ‘közösségét’ tanításában a Szentháromság misztériumából vezeti le, azaz a házastársi közösséget (*communio coniugalis*) is erre a misztériumra vezeti vissza. A család, amely a férfi és a nő szeretetéből veszi kezdetét, őseredetében Isten misztériumából fakad” (*Levél a családokhoz*, 8).

² II. JÁNOS PÁL: *Veritatis splendor* kezdetű enciklika (1993. augusztus 6.), *AAS* 85 (1993) 1134–1228.; *EV* 13, 2532–2829.

³ II. Vatikáni Zsinat: *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúció (1965. december 7.), *AAS* 58 (1966) 1025–1115.; *EV* 1, 1319–1644. Lásd DIÓS ISTVÁN (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, Budapest, 2007².

⁴ RAYMOND EDWARD BROWN – JOSEPH AUGUSTINE FITZMYER – ROLAND EDMUND MURPHY (eds.): *The New Jerome Biblical Commentary* [NJB], Chapman, London, 1993, 709–710: „Mivel a tanítványok szembenállást tapasztalnak meg Jézushoz való lojalitásuk miatt, itt arra kapnak újból felszólítást, hogy mérlegeljék, mi is az élet igazi értéke.”

Tanulmányom a Szentháromság Személyei között fennálló és a házastársak gyermekekre nyitott szeretetkapcsolata közötti hasonlóság alapján keresi a családtagok egymáshoz tartozásának mélyebb gyökereit, amely a házasság intézményét érő kihívásokra adott teológiai válaszok kiindulópontja is lehet. Figyelembe kell azonban vennünk a két valóság közötti analógia alkalmazhatóságának a teológia történetéből is ismert korlátait.

1. A LÉNYEGRE TÖRŐ ERKÖLCSTEOLÓGIA

Nem kevés gyakorló keresztény között találkozunk a házasságra és a családra vonatkozó tanítóhivatali megnyilatkozásokkal kapcsolatos fenntartásokkal. Nagyon igényes a tanítás vagy ennyire kevésbé példaértékű a hívők élete? – teszi fel a kérdést Lorenzetti.⁵ A Bolognában működő erkölcssteológus a házasságra és a családra vonatkozó tanítás sikertelenségét az átadás elégtelenségében látja, hiszen a mai erkölcssteológiai gondolkodás gazdag szentírási, történeti és egyháztani alapokra épül, ami így messze meghaladja a II. Vatikáni Zsinat előtti szabályközpontú megközelítéseket.⁶

A morálteológia az élet értelmére és céljára vonatkozó tudomány, amely a természetes ész és a hit fényénél keresi válaszait, amelyek az erkölcsi értékek védelmét és előmozdítását szolgálják. A tanítás akkor lesz hatékony, ha a hétköznapi életet képes érezhetően jobbá tenni. Szerzőnk ennek sikerét három pontban látja: a tartalom szintjén a központi üzenet, az egyéniségeket tiszteletben tartó egység és közösség bemutatásában; a módszer tekintetében vonzó javaslatok megfogalmazásában, a dinamika területén pedig az adott rossz megszokás és a keresztény hivatás közötti különbség fokozatos meghaladásában. Hozzátehetjük, hogy például a fogamzásgátlás és az asszisztált humán reprodukciós eljárásokra vonatkozó, egyébként fontos kérdéseknek a család életének egészétől elkülönített tárgyalása sokszor szem elől téveszti a házasságra vonatkozó tanítás egységes egészét alkotó jellegét és az értékek belőle fakadó rangsorát is. A hűséges, kölcsönös, termékeny és találékony szeretetszövetség értékének újra viszonyítási ponttá kell válnia az erkölcssteológiai gondolkodásban, hiszen ez a tágabb összefüggés adja az egyes erkölcsi normák értelmét.

⁵ Vö. LUIGI LORENZETTI: Il matrimonio tra crisi e speranza: quale morale?, *Rivista di Teologia Morale* 175 (2012) 414.

⁶ Vö. uo.

Az észak-amerikai családteológusnő, Julie Hanlon Rubio megjegyzi, hogy a katolikus erkölcs-teológián belül a hagyományos szexualitási témájú és el-
lentmondásos jellegű publikációk mellett egyre több a családok hétköznapi éle-
tével foglalkozó írás, vagyis hogyan élhetünk jobb keresztényként a gyermek-
nevelés és a családról való gondoskodás területén.⁷ Ezekben a témakörökben
az erkölcs-teológia felhasználja a gyakorlati teológia, a társadalomtudományok
és a pszichológia eredményeit is. A hétköznapi természetes környezet a keresz-
tény nevelés és a szocializálódás igazi helyszíne, amely szolidáris közösségként
saját szokásokat kialakítva alternatívát jelent és egyben védelmet is nyújt a fo-
gyasztói társadalom passzív és sokszor magányossá tevő életvitelével szemben.⁸

A családra és a házasságra vonatkozó teológiai gondolkodás már említett
egységes volta, amely a házastársak és a családtagok egymáshoz tartozását tartja
szem előtt, a tartalom szintjén hasznos módon mélyíti el a házasság terméste-
s intézményének valóságát. Ez utóbbi mint a teremtés rendjének része, sőt
csúcsa egységben a megváltás valóságával a szeretetszövetség igazi tartalmát je-
lenti. A teológiai antropológia feladata, hogy a férfiként és nőként meghatáro-
zott emberpár szövetségét 'mi'-ként, vagyis egy testként (vö. Ter 2,24) mutassa
be, amely a termékeny házasságban teljesebben ki.⁹

A házasság és a család teremtményi valósága megelőzi azt a keresztényt hit ré-
szeként értelmezett változást, amely Krisztus által a természetes házasságot a szent-
ség minőségére emeli. A házasság természetes intézményének¹⁰ értékét ma még
jobban ki kell emelnünk azért, hogy minden olyan emberi erőfeszítést értéke-
lünk, amely védi és előmozdítja a családhoz kötődő és a természetjog alapján álló
kérdéseket, mint amilyen a gyermek érdeke, a családon belüli erőszak elkerülése stb.

A családról és a házasságról szóló mai etikai természetű viták már nem a
'societas christiana' viszonylag egységes fogalmi és kulturális világában zajlanak,
hanem az Isten iránti fogékonyságban jelentősen meggyengült, az individua-

⁷ JULIE HANLON RUBIO: Notes on Moral Theology. Family Ethics: Beyond Sex and Controversy, *Theological Studies* 74 (2013) 138–161, itt: 138–139.

⁸ Vö. JULIE HANLON RUBIO: *Family Ethics. Practices for Christians*, Georgetown University Press, Washington, 2010, 31–32.

⁹ Vö. CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia. Fondamenti e prospettive*, EDB, Bologna, 2010, 39–40.

¹⁰ Vö. AQUINÓI SZENT TAMÁS: *Summa Theologiae* [STh], I, q. 1, a. 8. Lásd ID.: *A teológia foglalatata. Első rész*, Gede Testvérek, Budapest, 2002, 20, ford. Tudós-Takács János. A házasság és a család a teremtés rendjében témához lásd WALTER KASPER: *Il vangelo della famiglia*, Queriniana, Brescia, 2014, 13–21.

lizmus és a fogyasztói magatartás által jellemzett társadalmakban. Az Egyház reflexiójában és napi gyakorlatában fontos hangsúlyozni, hogy csak a férfi–nő különbözőségére és egységére, az emberi személy történeti meghatározottságára és a gyermek felé való nyitottságára épülő közösségileg elismert élet- és szeretet-szövetség nevezhető házasságnak.¹¹ Parsonsra hivatkozva Rocchetta kiemeli, hogy a társadalmi és kulturális változások ellenére a család napjainkban is a társadalmi fejlődés szempontjából olyan lényeges feladatokat lát el, mint amilyen a gyermek passzivitásától a felnőttkor aktív tevékenysége, a függéstől az érett függetlenség, a gyermekes „libidótól” az érett szexualitás felé történő továbblépés. Ez utóbbi képes a helyén kezelni az ösztönös vágyakat és egy másik társsal együttműködve a maga idejében új, stabil családot alapítani.¹²

A házasság szentségi minőségre történő emelése nem teszi semmissé ezeket az antropológiai természetű értékeket, hanem éppen a teljesség irányába vezeti úgy, hogy az Egyház és Krisztus jegyesi kapcsolatába vonja be a házastársak szeretet-szövetségét.¹³ „A szentség, mint a házasság egyik java nem más, mint a házasság természetes intézményének keresztény létformája, ahol a belső rend ugyanaz marad. Ez utóbbi tekintetében nem történt változás, csak ‘felemelés’. A kegyelem nem szünteti meg a természetes rendet, hanem magasabb minőségre emeli azt.”¹⁴

A teológiai reflexiónak az alkalmazott módszer tekintetében mindig pozitív javaslatokat tevőnek kell lennie, hiszen a keresztény élet a hit, a remény és a szeretet isteni erényeinek hármas egységében teljesedik ki.¹⁵ Amíg a ‘hit és a szeretet tengelye’ a szeretet időbeli megvalósulására utal, addig a ‘hit és a remény együttese’ a keresztény létnek a beteljesedés felé való haladását emeli ki. A keresztény erkölcs tehát a remény erkölcse, amely profétai erővel hat. A családban a különbözőségek elfogadása és a közös cselekvés soha nem reménytelen, mert találékony módon nyitja ki az embert a másik, általa önmaga és végül Isten felé. A jól végzett munka öröméhez hasonlóan a megélt házastársi és szülői hivatás máshoz nem hasonlítható belső békével tölt el. A keresztény remény ugyanis

¹¹ Vö. JOSEPH RATZINGER: *Matrimonio e famiglia nel piano di Dio*, in *La “Familiaris consortio”*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1982, 79–81.

¹² Vö. TALCOTT PARSONS: *Famiglia e socializzazione*, Mondadori, Milano, 1974, idézi CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 42.

¹³ A család a keresztény értelemben vett megváltás rendjében témájához lásd WALTER KASPER: *Il vangelo della famiglia*, i. m. 26–33.

¹⁴ FRANCISCO GIL HELLÍN: *Il matrimonio: struttura naturale e sacramento cristiano*, in Pontificio Consiglio per la Famiglia: *Famiglia e questioni etiche*, Vol. 2, Centro Editoriale Dehoniano, Bologna, 2006, 139, idézi CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 41.

¹⁵ Vö. DARIO VITALI: *Esistenza cristiana: fede, speranza, carità*, Queriniana, Brescia, 2001.

nem a teljesen hiányzó dolgok utáni természetes emberi vágyakozást jelenti, hanem egy különleges tapasztalat arról, hogy a teljesebb szeretet jövője már most megéri a jelent (vö. *Spe salvi*, 7).¹⁶

A teológia tehát arra tesz kísérletet, hogy Istennek a házasságra és a családra vonatkozó tervét annak belső egységében szemlélje, hiszen csak egyetlen üdvtörténet létezik, amely a teremtés és a megváltás rendjének egységében bontakozik ki. A házasság szentségének hagyományos megközelítése deduktív jellegű, vagyis Krisztus és az Egyház jegyesi kapcsolatából jut el a megkereszteltek házassági beleegyezésének szentségi valóságához (vö. Ef 5,32). A mai szentségtani gondolkodásnak – megtartva ennek a mély titoknak elsődleges szerepét – mégis, gyakorlati megfontolásból, a házaspár által megélt emberi tapasztalatokból kell kiindulnia és rámutatnia arra, hogy az „Úrban házasodni” (vö. 1Kor 7,38) és az Úrban családdá válni a már a teremtés rendjében is létező férfi–nő kapcsolat testi-lelki egységének kiteljesedését jelenti.¹⁷ Az Úrban kötött és megélt házasság tudatos elfogadása a titoknak, amely szerint Krisztus a természetes szeretetszövetséget belülről megerősítve teszi hatékony jellé, azaz szentségi eseménnyé. Ez a ‘többlet’ nem leértékeli a teremtés rendjében létező házasságot, mint pusztán antropológiai jellegű valóságot, hanem annak lehetséges fejlődésére hív és megvalósításához segít. Nem véletlen, hogy a házasság intézményes jellege előtt ma a kapcsolat mint külön entitás kap egyre inkább jelentőséget.¹⁸ A férfi és a nő egységének szentírási alapja az egy testté válás (vö. Ter 2,24), amely a teljes emberi személy másikkal történő odaajándékozását és a másik elfogadását jelenti. A hétköznapi tapasztalatok szintjén a ‘mi’ valóságának jelentősége sok pár életében nemcsak a házassági évfordulók, hanem már az együtt járás kezdete dátumának számon tartásában is megmutatkozik. Az egy testté válás mint alapérték azt a felelősséget jelenti, hogy a tagjainak magával a kapcsolattal mint külön létező valósággal is törődniük kell. Az egymásra szánt ún. minőségi idő, a közösen végzett tevékenységek, főleg a beszélgetések és a közös ima ennek a törődésnek a legjobb megnyilvánulásai.¹⁹

¹⁶ XVI. BENEDEK: *Spe salvi* kezdetű enciklika (2007. november 30.), AAS 99 (2007) 985–1027.; *Insegnamenti di Benedetto XVI*, III/2 (2007), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2008, 707–746. Lásd: Ua., Szent István Társulat, Budapest, 2008, ford. Diós István. Lásd még: Zsid 11,1.

¹⁷ Vö. CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 45.

¹⁸ Vö. ROBERTA VINERBA: L'educazione dei giovani al matrimonio e alla famiglia, *Rivista di Teologia Morale* 175 (2012) 411.

¹⁹ Vö. GARY CHAPMAN: *Egymásra hangolva. Öt szeretetnyelv a házasságban*, Harmat, Budapest, 2002, (34. utánnomás, 2011), 43–57, ford. F. Nagy Piroska (Második szeretetnyelv:

Mindezeknek a tartalmi és módszertani megfontolásoknak a fényében arra keressük a választ, hogy a házasság és család pozitív élettapasztalata alapján jobban megértett Szentháromság, illetve a Hármás-Egy Isten titka által mélyebben megismert jegyesi-házastársi kapcsolat és szülői hivatás egymást kiegészítő gondolatsora hogyan segít válaszokat adni a következőkben említett kihívásokra.

2. KIHÍVÁSOK A KERESZTÉNY HÁZASSÁG FELÉ VEZETŐ ÚTON

Nem ritka tapasztalat még gyakorló katolikus házasságra készülő fiatalok között is a házasság előtti együttélés. Az Egyesült Államok Katolikus Püspöki Konferenciájának körlevele az egymásnak nyilvánosan fogadott hűség hiánya alapján utasítja el ezt a magatartást, amely a püspökök szerint a házasság természetének nem kellő megértéséből fakad.²⁰

A lelkipásztorok ebben a tekintetben egymástól nagymértékben eltérő élethelyzetekkel találkoznak. A házasság előtti és a házasság helyetti együttélés megkülönböztetése az egyik legfontosabb szempont, hiszen a házasság előtt együtt élők, de az arra komolyan készülők sokkal inkább hasonlítanak a nem együtt élő jegyesekre, mint a házasság helyett pusztán az együttélést választókra még akkor is, ha ez utóbbi választás a legtöbbször nem tudatos.²¹ Több tanulmány beszél arról, hogy a pusztán együttélés gyakrabban vezet váláshoz, ami negatív következményekkel jár a gyermekekre nézve.²² Más egyesült államokbeli publikációk párhuzamot vélnek felfedezni az alacsonyabb iskolai végzettség és a magasabb arányú házasságkötés nélküli együttélés között, ami alacsonyabb társadalmi elismertséggel jár együtt.²³ Ezeknek az ismereteknek a fényében nem is olyan egyszerű

Minőségi idő); PÁL FERENC: *A függőségtől az intimitásig. Vágy, élmény, kapcsolat*, Kulcslyuk Kiadó, Budapest, 2010, 69–135 (A meghitt kapcsolat).

²⁰ UNITED STATES CATHOLIC CONFERENCE OF BISHOPS (USCCB): *Marriage: Love and Life in the Divine Plan*, Washington, 2009, 2–3, idézi JULIE HANLON RUBIO: *Notes on Moral Theology. Family Ethics*, i. m. 141.

²¹ Vö. MICHAEL G. LAWLER – TODD A. SALZMAN: *The Sexual Person: Toward a Renewed Catholic Anthropology*, Georgetown University Press, Washington, 2008, 194–195, idézi JULIE HANLON RUBIO: *Notes on Moral Theology. Family Ethics*, i. m. 142.

²² BRADFORD WILLOX (ed.): *Why Marriage Matters: Thirty Conclusions from the Social Sciences. A Report from Family Scholars*, Institute for American Values, New York, 2011³.

²³ Vö. ANDREW CHERLIN: *The Marriage-go-round. The State of Marriage and Family in America Today*, Knopf, New York, 2009; CHARLES MURRAY: *Coming Apart: The State of White America, 1960–2010*, Crown Forum, New York, 2012, idézi JULIE HANLON RUBIO: *Notes on Moral Theology. Family Ethics*, i. m. 142.

meghatározni a leghelyesebb lelkipásztori magatartást. Számos, a világ különböző területein működő teológus nagyobb türelmet javasol az együtt élő párokkal szemben, mivel a fiatal felnőttek könnyen elfordulnak az Egyháztól, ha az gonosznak nevezi azt, amit ők jónak, sőt kiemelten jónak tartanak. Más szerzők ugyanakkor arra hívják fel a figyelmet, hogy az együttéléssel szembeni nagyobb tolerancia tovább gyengíti a házasság társadalmi és egyházi jellegének már az eddigiekben is megfakult jelentőségét. A hűséges együtt maradás nyilvánítása formát, belső tartást ad a házasságnak, ami nem egy romantikus időszak mesterséges meghosszabbítását jelenti, hanem annak tudatosítását, hogy örömben és bánatban a kapcsolatot magát is érintő sikerekben és kudarcokban is együtt marad a pár, mert az egymáshoz tartozás a kölcsönös megbecsülésre, a megbocsátás szándékára és az Isten kegyelme felé való nyitottságra építi.²⁴

Az együttélés széleskörű elterjedtsége mögött egyfajta bizonytalanság és bizalmatlanság tételezhető fel az állandóságot sugárzó és az azt megkívánó életre szóló döntésekkel szemben, így a házasság intézményével szemben is. A jelenség összetett, de néhány elemét érdemes számba vennünk. Az egyik ilyen ok az érzelmek olyan értelmezése, amely szerint nincs mélyebb, távolabbra mutató értelmük, hanem az érzelmek kizárólag saját magukban hordozzák értéküket. A jó érzést biztosító érzelem szinte mindent igazolhat.²⁵ A magával ragadó érzelmek – melyeket sokszor a szervezetben található adrenalinhoz, oxitocinhoz és a tévesen szerelemhormonnak is nevezett feniletilaminhoz (Phenethylamine, PEA) kötnek – szinte önmagukban elégségesek, mélyebb és későbbi személyes feldolgozás nélkül is. Mindezzel szemben persze ott áll a házasság és család társadalmi és egyházi értelemben is vett közösségi jellege, illetve a biztos otthonhoz és a szoros kötődéshez való igény. Ez utóbbi a gyermekek szempontjából elengedhetetlen, hogy egykor majd ők is stabil és boldogító családot legyenek képesek alapítani.²⁶

A Vinerba által említett második akadály az érzelmek és az intézmény szembeállításán túl a szabados módon értelmezett szabadság, amely egyfajta 'mindenhatóság' felé sodorja a fiatalokat, meggátolva őket a házassági kötelék teljes emberi tartalmának megtapasztalásában. A teológusnő szerint az életlehetőség-

²⁴ Vö. DAVID MATZKO MCCARTHY: *Cohabitation and Marriage*, in David Cloutier (ed.): *Leaving and Coming Home: New Wineskins for Sexual Ethics*, Cascade, Eugene (Oregon), 2010, 116, 127–136.

²⁵ Vö. ROBERTA VINERBA: *L'educazione dei giovani al matrimonio e alla famiglia*, i. m. 404–405.

²⁶ Vö. PÁL FERENC: *A függőségtől az intimitásig*, i. m. 267–275 (Kötődési elmélet); CHRIS BECKETT – HILARY TAYLOR: *Human Growth and Development*, Sage, London, 2013², 41–59 (A Secure Base. The Importance of Attachment).

gek szinte habzsoló kihasználására irányuló törekvés, amely a túl korai életre szóló döntésekben éles korlátot lát, a szekularizáció következménye, amely csak a rövid földi élet keretei között gondolkodik.²⁷

Tágabb összefüggésben biztos, hogy az eszkatológikus távlat teljes hiánya is befolyásolja az életre szóló döntések meghozatalára való képességet, de a lelki érték iránti kisebb fogékonyság, a fogyasztói magatartás által sugallt igénykielégítés folytonos spirálja és a fiatalok napi életében a virtuális valóságok és kommunikációs felületek jelentős térhódítása közvetlenebbül vezethet a személyes korlátok nehezebb elfogadásához. A hivatáshoz kapcsolódó döntések hiánya ‘töredezetté’ teheti a fiatal felnőtt életét, mert a befejezetlenség érzését kelti a valamiért, valakiért ‘ elvesztett’ és gazdagabban megtalált élet evangéliumi tanácsának örömeivel szemben (vö. Lk 17,33; *Gaudium et spes*, 24). Meg kell jegyeznünk, hogy a megváltozott munka- és lakáskörülmények, a nagy mobilitás és az informatika széleskörű használatával jellemzett társadalmak a világ iparilag fejlettebb területein a házasság jelentőségét kétségbe nem vonó fiatalok között is elterjedtté tették a házasságot megelőző hosszabb-rövidebb együttélést.²⁸

3. A HÁZASTÁRSI SZERETET BETELJESEDÉSRE IRÁNYULÓ DINAMIZMUSA

A házastársi szeretet érzelmgazdag világa bátorító és vonzó erőforrást jelent. Ahhoz, hogy ez a teremtés rendjében kapott erőforrás igazán valós válasz lehessen az előzőekben említett és más hasonló kihívásokkal szemben, a szeretetigény, az érzelmek és a beteljesülésre irányuló vágy mélyebb, a hit fényénél történő megértése is komoly segítség lehet. Amikor az erkölcszociológia a házastársak közötti érzelmek gazdag világára figyel, a bennük lévő emberi értékeket és azok végső célját igyekszik elsősorban kiemelni. Az evangélium tanításával való kapcsolat bemutatása pedig a szeretet dinamizmusának alaposabb megértéséhez vezethet Krisztus titkának alaposabb megismerése által.²⁹ Az emberi és isteni valóságok, bár lényegileg különbözőek, de mégsem választhatóak el egy-

²⁷ Vö. ROBERTA VINERBA: *L'educazione dei giovani al matrimonio e alla famiglia*, i. m. 405–406.

²⁸ Lásd PÓCS ÉVA (szerk.): *Múlt és jelen*, L'Harmattan, Budapest, 2004; NEMÉNYI ÁGNES: *Családszociológia*, Ábel, Kolozsvár, 2010; MARY ANN LAMANNA – ÁGNES CZERWINSKI RIEDMANN: *Marriages, Families, and Relationships: Making Choices in a Diverse Society*, Wadsworth, Belmont (California), 2014¹⁵.

²⁹ Vö. MARIA CRUCIANI: *Teologia dell'affettività coniugale. La forma cristica della fedeltà in una prospettiva rinnovata delle virtù*, Cittadella, Assisi, 2013, 313–314.

mástól, így a házastársi szeretetkapcsolat ismerete Krisztus és a Szentháromság világához vihet közelebb. Az érzelmek világától induló és a Szentháromságra utaló ismeretet szervesen egészíti ki az ellenkező irányba haladó gondolkodás, amely a hittitkoktól, jelesül a Szentháromság titka felől tekint az olyan hétköznapi értékekre, mint a kölcsönösség, az ingyenesség és a különbözőség tiszteletben tartása mellett a házastársak és a családtagok között megvalósuló egység.

A *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúció a második rész elején az emberi személy egyéni és közösségi szinten megnyilvánuló méltóságának tárgyalása után konkrét témaköröket vesz sorra, úgy mint a házasság és a család, a kultúra, a gazdaság és a politika világának nagy témáit. Ezeket a témákat az „evangélium és az emberi tapasztalat fényében” (*Gaudium et spes*, 46) tárgyalja. Az erkölcszociológia is ezt a kér forrást használja, amelyek között dialektikus kapcsolat áll fenn. Az emberi tapasztalatnak az evangélium világosságánál történő újraolvasása a felszínen túl a történések mélyebb értelmezéséhez és céljához vezethet.³⁰ Ez a módszer az egyetemes isteni üdvtervet annak történeti megvalósulásában szemléli, amennyiben az egész teremtés a Krisztusban megvalósuló újra összefoglalás felé tart (vö. Kol 1,15–20). Így minden jelenetős emberi tapasztalat, köztük a házasság és a család világa is, *locus theologicus*nak tekinthető, mert benne Istenre utaló jeleket fedezhetünk fel. Krisztusban pedig – aki által Isten szeretete tárul fel előttünk – az ember teljes valója nyilvánul meg.

„Jézus Krisztus evangéliuma nem korlátozódik arra, hogy feltételezze az ember létezését és lényegét, hanem egész beteljesedése felé vezet el az embert. Amit minden ember lelke mélyén keres, kíván és remél, legalábbis utalásszerűen, az transzcendens, végtelen, és azt csak Istenben találhatja meg. Az ember igazi önmagává válása az Istenhez való hasonulásában éri el a csúcst, vagyis az Istennel való barátságban, a vele való közösségben, ami az embert Isten templomává avatja.³¹ [...] A megváltás nem egyszerűen átváltoztatja az emberi természetet valamiféle isteni természetté, hanem felemeli azt Jézus Krisztus mértéke szerint.”³²

³⁰ Vö. uo. 443–444.

³¹ NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG: *Teológia – Krisztológia – Antropológia* (1982), D. 2.2, *La Civiltà Cattolica* (1983) I, 50–65, magyarul: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1979_cristologia_hu.html (Letöltve: 2014.08.30.)

³² Ua. E. 4.

A Krisztusról és a Szentháromságról szóló beszéd bár különbözik, de egymással szoros egységben van, vagyis a krisztológia és a szentháromságtan kölcsönösen megvilágítja és feltételezi egymást. Az Egyház hagyománya mindig is úgy tartotta, hogy Isten az Ige megtestesülésével és a Szentlélek ajándékának kiárasztásával valóságosan kinyilvánította nekünk önmagát³³ (vö. Jn 14,9). Témánk szempontjából a Krisztusban beteljesülő ember, illetve a Szentháromság és a család analógiája miatt fontos a rendszeres teológia egyes témakörei közötti kapcsolat és ennek alkalmazása a hétköznapi keresztény életre. II. János Pál és XVI. Benedek pápák megnyilatkozásaikban számtalanszor utalnak a házastársak dinamikus kapcsolata és a Szentháromság közötti analógiára, amely hasonlóság helyesen szemlélve érthetőbbé teszi a hit és a hétköznapi élet világának ezt a két fontos területét. Cruciani ezt a párhuzamot a Szentháromság Személyeinek belső, illetve a házastársak egymás közötti kapcsolatára, valamint a kifelé megnyilvánuló kapcsolatokra is alkalmazza. A belső kapcsolatok világában a perikorézishez (περιχώρησις)³⁴ a házastársak közötti hűség köthető, a kifelé irányuló relációk tekintetében pedig az üdvtörténet során az ember által megismert Szentháromság és a házastársak közös cselekvése, 'mi'-tudata között áll fenn hasonlóság.

Ha a házastársak tapasztalata felől tekintünk a Szentháromságra, akkor észrevehetjük, hogy a másik mellett való lét és a vonzására adott közeledés ugyanúgy megvan mindkét közösségben. A 'perikorézis' kifejezést a latin 'circumincessio' (körültáncolás, a másik felé való közeledés) szóval fordítják le. Az emberi szeretet is egyszerre tartalmazza a vágyat és a megnyugvást (vö. *Deus caritas est*, 6). Az Énekek énekében a jegyes felébreszti párját a szeretetre (vö. Én 8,5), Ozeás próféta pedig a szeretet vonzásának képével él, amikor Isten és Izrael kapcsolatát írja le (Oz 2,16).³⁵ A másokban lakás a másikkhoz tartozáshoz való örömet jelenti.³⁶

³³ Vö. ua. C. 1–3.

³⁴ A kifejezést Damaszkuszi Szent János (675–749/754) vezette be a Szentháromság teológiájába a Személyek kölcsönös 'benne-létezésének', egymásban lakásának kifejezésére: „én az Atyában vagyok és az Atya énbennem” (Jn 14,11). Lásd JOHN OF DAMASCUS: *Exposition of the Orthodox Faith* (De fide orthodoxa), I, 8, in Philip Schaff (ed.): *A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, Vol. IX, Eerdmans, Grand Rapids (Michigan), 1983, idézi MARIA CALISI: *Trinitarian Perspectives in the Franciscan Theological Tradition*, The Franciscan Institute, St. Bonaventure (NY), 2008, 56–59.

³⁵ Vö. MARIA CRUCIANI: *Teologia dell'affettività coniugale*, i. m. 446.

³⁶ Vö. *STh* I–II, q. 15, a. 1, [Respondeo dicendum]: „Quasi experientiam quamdam sumens de re cui inhaeret, in quantum complacet sibi in ea. – A törekvés ugyanis bizonyos tapasztalatot szerez a dolgról, amelyhez ragaszkodik, amennyiben tetszését leli abban.” Lásd AQUINÓI SZENT TAMÁS: *A teológia foglalatata. Második rész 1.*, Gede Testvérek, Budapest, 2008, 101–102, ford. Tudós-Takács János.

Ez a dinamizmus ígéretes, de ugyanakkor a ‘már’ és a ‘még nem’ világában létezik, vagyis még nem teljes a jegyesek (házasok) életében, akik – minden emberhez hasonlóan, de mégis különleges módon – a Szentháromság életében való részéveltrel kaptak meghívást. A házasok és a Szentháromság Személyeinek közössége között a teológia hagyományának megfelelően mindig hangsúlyoznunk kell a hasonlóság mellett meglévő még nagyobb különbséget: „A Teremtő és a teremtmény között nem lehet akkora hasonlóságot megjelölni, hogy egyúttal tudomásul ne vennénk a közöttük levő még nagyobb különbséget.”³⁷ A keresztény hit, felismerve ezt a különbséget, könnyebben fogadja el azt a tapasztalatot, hogy a házasságban a dinamikus szeretetkapcsolat célja nem kizárólag a másik, hanem általa Isten maga. A kölcsönös vonzás, odaajándékozás és elfogadás a párt nemcsak a gyermekek elfogadására, nevelésére és a termékeny szeretet családon kívüli tetteire ösztönzi, hanem a hit által is megvilágítva elfogadja azt is, hogy ez a kifelé megnyíló szeretet sem tölti be teljesen az embert. Sokszor elhangzik, hogy a gyermek a családban, a szülőknél csak vendég, aki aztán majd saját családot alapít. Mégis, a házastársak, amikor hívó embereként könnyebben fogadják el ezeket a természetes teremtményi határokat,³⁸ nem egyszerűen spirituális vigaszt találnak a hitben, hanem éppen hogy mélyebben tudják megélni a házastársi örömet egymást között. Egyrészt tudatában vannak annak, hogy a társ minden vágyát nem nekik kell betölteni, de ugyanakkor tisztában vannak azzal is, hogy a párkapcsolat az a kitüntetett hely, ahol egyénileg, párként, sőt keresztény párként is növekedhetnek. Kettejük szövetsége boldogságuk és egyben üdvösségük útja, amely a folyamatos elmélyülés-újraéledés során a mind teljesebb önátadásban és hűségben teljesedik ki.

Egy további, értékes tapasztalat, hogy az együtt járó fiatalok, jegyesek és maguk a házasok is a külvilág felé párként, közösségként jelennek meg a szóbeli és írásbeli kommunikációban. A pár közösségi léte megelőzi kettejük cselekvéseit, bizonyos értelemben egy „harmadik entitást” képvisel. Ez a ‘mi’-lét a párként való cselekvésben erősödik meg, vagy éppen gyengül. A külvilág felé párként való megjelenés és cselekvés, illetve a környezet reakciói, amellyel válaszolnak erre a ‘mi’-létre, visszahatnak a pár önazonosságára, így az egzisztenciális valóság és a magatartás között kölcsönös kapcsolat áll fenn. A gyermek érkezése és a pár tagjainak

³⁷ IV. LATERÁNI ZSINAT (1215. november 11–30.): 2. Fejezet: *Joachim de Fiore tévtanítása*, in DH 803–808, itt: 806. Lásd HEINRICH DENZINGER – PETER HÜNERMANN (szerk.): *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai* [DH], szerk. Burger Ferenc, Örökmécs Kiadó – Szent István Társulat, Bányterenyé – Budapest, 2004, 276–277, ford. Fila Béla et al.

³⁸ SZENTMÁRTONI MIHÁLY: *Istenkeresésünk útjai*, Agapé, Szeged, 2000, 125–144 (A határelmény).

egymással megélt tapasztalata megújíthatják az érzelmi kapcsolatot is, ha a házastársak egyénileg és közösségi szinten is a maguk gazdagítására fogadják be a külső eseményeket. A közösen átélt, előre látott vagy váratlan, pozitív vagy éppen negatív események, túl az esetlegességen, a házastársi szövetség elmélyülése felé vezethetnek. A megosztott élet és a közös cél, amely magában foglalja az érzelmeiket, az értelmet és az akaratot, megelőzi a nem mindig az egyetértésen alapuló konkrét tetteket, amelyek állandó tökéletesítésre szorulnak. A házastársi kapcsolat dinamikája a hit fényében szemlélve annyiban új, amennyiben a hétköznapi eseményeken túlmutatva a folyamatos növekedésre való törekvés által a beteljesedés felé halad. Az újrakezdés, a magasabb lelki-emberi szintről történő újraindulás a család-egyház sajátja, amely mindig tud újabb és újabb megvalósítható jót felmutatni, hiszen a házasság szentsége Krisztus és az Egyház kapcsolatának állandó megjelenítése, epifániája (vö. *Familiaris consortio*, 21).³⁹ A lehetséges jó egyes 'részeredményei' így sokkal inkább boldogítanak, mint a 'félig üres pohár' érzése miatti keserűség. A *Deus caritas est* kezdetű enciklika⁴⁰ első fejezetében Benedek pápa az egyetlen szeretet *Erosz* és *Agape* természetű, egymáshoz tartozó és egymást kiegészítő oldalait elemzi az antik görög kultúra, az egyetemes emberi tapasztalat és a Szentírás tanításának összehasonlításával.

A felfelé törekvő, az örömet, a másikat megszerezni kívánó *Erosznak* önmagában nincs jövője, mert üressé és magányossá válik (vö. *Deus caritas est*, 4). Az ezzel ellentétes, lefelé történő mozgással modellezhető *Agapénak*, vagyis az önmagát odaajándékozó szeretetnek akkor van igazi értelmet adó ereje, ha van mit adnia, vagyis a maga részéről szüksége van az előzetes befogadásra (vö. *Deus caritas est*, 7). Az *Erosz* dinamikájának veszélye az önző, kisajátító birtoklás, értéke pedig a másikkal, a szeretett féllel történő egység megélése (vö. Én 2,16; 6,3; 7,11).⁴¹ Az egység, a másikkal való közösség akkor boldogító és életképes, ha a teljes egyéniséget, a testet és a lelket is átfogja. Ennek megvalósításához helyes önismeretre, emberképre, valamint a bölcsesség, a mértékletesség és a türelem erényére van szükség.

A felülről lefelé irányuló mozgással jelzett *Agape* önajándékozásának igazi értéke az őszinteségben és a feltétel nélküliségben van, amikor a másik számít-

³⁹ II. JÁNOS PÁL: *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdítás (1981. november 22.), *AAS* 74 (1982) 81–191.; *EV* 7, 1522–1810. Lásd DIÓS ISTVÁN (szerk.): *II. János Pál megnyilatkozásai*, i. m.

⁴⁰ XVI. BENEDEK: *Deus caritas est* kezdetű enciklika (2005. december 25.), *AAS* 98 (2006) 217–252.; *EV* 23, 1538–1605. Lásd: Ua., Szent István Társulat, Budapest, 2006, ford. Diós István.

⁴¹ A kölcsönös birtoklás képe ez és a Ter 3,16-ban megfogalmazott vágyakozásra utal (vö. NJBC, 465).

hat rám és én is a másokra, valamint képesek vagyunk a másikat úgy elfogadni, ahogy van, és megbocsátani is neki. A kölcsönös megbocsátás ugyanis utat nyit a lélek gyógyulása és növekedése felé. Az *Agape* már említett veszélye a túlterhelés és elfogadás nélküli szüntelen adakozás vágya, ami kiüresedéshez vezethet. Az önjándékozás ilyenkor nem lelki gazdagságból, hanem éppen a belső bizonytalanság kompenzálásának igényéből származhat.

Cruciani hasonlóságot lát a házastársi szeretet egyszerre felfelé és lefelé irányuló mozgásai és a megtestesülés titka között.⁴² Erre jó oka van a szerzőnek, hiszen nemcsak az egyedi személy, hanem a házaspár is Isten képére és hasonlatosságára lett teremtve. A Krisztus-esemény megismerése így nemcsak a pár belső életének jobb megértéséhez, hanem megéléséhez is elvezethet, hiszen Krisztus által a teljes Szentháromság belső élete tárul fel az ember előtt. Ez a közösség egyszerre isteni és emberi, és ezen belül a jegyesi szeretet forrása és célja. Erre utal a Nemzetközi Teológiai Bizottság már idézett dokumentumának következő bekezdése:

„Jézus Krisztusban található meg ténylegesen az ember végtelenre való nyitottsága; főleg őbenne nyilvánul ki számunkra az ember és az ő legfőbb hivatásának misztériuma (vö. GS 22).⁴³ Jézus Krisztus üdvöngözése ki nyilatkoztatja a szentháromságos Istent; Jézus Krisztust azonban a maga küldetésében csak akkor ismerhetjük meg, ha jól megértjük az Istennek őbenne való egyedülálló jelenlétét. Ezért az istenközpontúság és a krisztusközpontúság kölcsönösen megvilágítja és feltételezi egymást.”⁴⁴

Krisztusban az Isten vett lakást az embernél, hogy kinyilvánítsa iránta való szeretetét (vö. Jn 1,14), így Istennek Jézusban való közelsége gazdaggá tesz bennünket (vö. 2Kor 8,9). A kenózis, az önkiüresítés nem változtat a megtestesült Ige természetén, hanem olyan létmódot valósít meg, ami az emberhez saját természetének megfelelő közelséget, vagyis Isten emberhez és az ember Istenhez tartozását teszi lehetővé.⁴⁵ Ez a szolidaritás a felülről lefelé történő mozgással szimbolizált önjándékozó emberi szeretetre utal, aminek célja a szeretett fél életében történő részvétel, a lélek egy részének megosztását is beleértve. Krisz-

⁴² Vö. MARIA CRUCIANI: *Teologia dell'affettività coniugale*, i. m. 453–469.

⁴³ NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG: *Teológia – Krisztológia – Antropológia*, i. m. D. 2.2.

⁴⁴ Ua. C. 1.

⁴⁵ Vö. EDWARD SCHILLEBEECKX: *Cristo, sacramento dell'incontro con Dio*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI), 1987°, 30–31, idézi MARIA CRUCIANI: *Teologia dell'affettività coniugale*, i. m. 453.

tus mindhalálíg történő engedelmissége, és az Atyának erre az engedelmisségre adott válaszában elfogadása az alulról felfelé történő dinamikával leírt vágyakozó emberi szeretethez hasonlít annyiban, amennyiben az ember birtoklásra és önzésre hajló vágyai megtisztításra, vagyis megváltásra szorulnak. A kereszti titka Isten Jézusban megnyilvánuló emberek iránti szeretetének a csúcsa. A keresztre felemelt Krisztus magához vonzza az egész emberiséget (vö. Jn 12,32), elfogadva és megváltva az ember sebzett kapcsolatát Istennel, önmagával, a többi emberrel és az egész teremtett világgal. Krisztus, magára véve bűneinket, kifejezését adta az Atya iránti szeretetének. A kereszttáldozat a jegyesi kapcsolat szóhasználatával is értelmezhető, a felfelé törekvő közeledés és a lefelé megnyilvánuló önmagához vonzás és önátadás összefoglalásaként.⁴⁶ Krisztus szabadon vállalt áldozata az emberiségért az Atyára vonatkoztatva a jegyesi önátadás csúcsa, mert a teljes önküivesítés tökéletes befogadást tesz lehetővé (vö. Mt 11,27); helyettesítő szenvedése pedig az emberekkel való kapcsolatában a sebzett emberiség szolidáris elfogadását és számára az Atya felé vezető út megnyitását jelenti.⁴⁷ A megváltás műve az egész Szentháromság műve és nem kerül meg az ember szabadságát sem.

„Jézus Krisztus ‘másokért való létezése’ (*pro-existentia*), aminek révén maga Isten közli önmagát az emberekkel, feltételezi az ő ‘előzetes létezését’ (*prae-existentia*). Ellenkező esetben a Jézus Krisztusról szóló örömhír pusztá fikcióvá és illúzióvá válna.⁴⁸ Az ember nem annyira a maga értelmi képessége révén, hanem sokkal inkább szívének megtérése, új engedelmissége és erkölcsi tevékenysége révén kerülhet közelebb Istenhez.”⁴⁹

A jegyesek és a Szentháromság Személyei közötti párhuzam egyik fontos eleme az egymásnak való megfelelés. A házastársak hűséges egymáshoz tartozása, ennek ápolása mindkettőjük személyiségét és magát a kapcsolatot, az élet szövetséget is alakítja. Krisztus a mindhalálíg való hűségben az Atyát dicsőítette meg, a feltámadásban pedig az Atya dicsőítette meg a Fiút (vö. Jn 13,31–32). Az Atya megdicsőítésébe Krisztus bevonja gyermekeit is, ha azok elfogadják a hozzá tartozást. Ahogy a házaspár tagjai hatnak egymásra, úgy kettejük Krisz-

⁴⁶ MARIA CRUCIANI: *Teologia dell'affettività coniugale*, i. m. 458.

⁴⁷ Uo. 459.

⁴⁸ NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG: *Teológia – Krisztológia – Antropológia*, i. m. D. 1.

⁴⁹ Uo. E. 2.

tushoz tartozása azt a gyümölcsöt is meghozhatja, hogy a jegyesi kapcsolatot a Szentlélek ajándékai járják át (vö. Jn 14,34–35).

Az egy testté vált pár megjelenítheti Krisztus és az Egyház jegyesi kapcsolatát. Ahhoz, hogy ez a megjelenítés valós legyen, a házastársaknak a Krisztus által megélt magatartást kell követniük (vö. Fil 2,5–11). Jézus sebezhetővé tette magát azért, hogy a tanítványokhoz közel kerülhessen. Az emberiség Krisztus megnyílt oldalán, szenvedésén keresztül juthat el Istenhez. A házastársi szeretetnek is az a hivatása, hogy Krisztusnak az Egyházzal való kapcsolatát hatékony jelként megmutassa. A házaspár egymás számára a kegyelem eszközeivé válnak úgy, hogy az isteni kegyelem a humánumban, vagyis a jegyesi-házastársi szeretetben ölt testet. Ahogy Krisztus tisztává teszi jegyesét, az Egyházat (vö. Ef 5,34), úgy a jegyesek is egymás sebeinek gyógyítására és egymás vágyainak a betöltésére vannak hivatva. Az egyik házaspár a másik számára megelőlegezett önatadása nemcsak tiszteli a másikat, hanem részben a még ki nem mondott vágyait is teljesíti.

Bár Krisztus és az Egyház közötti kapcsolat, illetve a házaspár egymás közötti életszövetségének analógiája mindkét valóságot jobban megvilágítja, de ugyanakkor szem előtt kell tartanunk a már említett nagyobb különbséget is. Amíg a Szentháromság Személyei és állandó szeretetkapcsolatuk önmagában tökéletes, addig az ember jegyesi kapcsolata már pusztán léténél fogva is arra nyitott, hogy Krisztusra hangolódjék, valamint a testi és lelki termékenységben meghaladja önmagát.

A házaspár kapcsolatából, és így az ember legmélyebb vágyaiból kiindulva azt láthatjuk, hogy az érzelmek és a szeretetkapcsolat mélyén a teljesség, a véglegesség és az egymáshoz tartozás áll. Ha Istent Jézus Krisztuson, a megtestesülés titkán keresztül ismerjük meg, akkor vele együtt az emberi élet értelméhez és céljához is közelebb kerülünk, ami mindig közösségi jellegű. Ez a közösség az örömteli önjajándékozásra épül. „Ha Isten nagyobb annál, mint amit mi tudhatunk róla, akkor a keresztény kinyilatkoztatás biztosít bennünket arról, hogy ez a ‘nagyobb’ mindig szentháromsági.”⁵⁰

A megtestesülés középpontjában a közösségre hívó örömteli ajándékozás és nem valami kényszerű szükségesség áll.⁵¹ Az érzelmek dinamikája és a teljes

⁵⁰ NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG: *Teológia – Krisztológia – Antropológia*, i. m. C. 2.1.

⁵¹ Uo. C. 2.2: „Nem igaz, hogy a Szentháromság egyszerűen csak az üdv történet miatt létezik a megtestesüléssel, a kereszttel és Jézus Krisztus feltámadásával, mintha csak Istennek egy történelmi folyamatra lett volna szüksége ahhoz, hogy szentháromságos legyen. Meg kell tehát tartani a különbséget egyrészt az immanens Szentháromság – akiben a szabadság és a szükségesség azonos Isten örök létezésében –, másrészt pedig a szentháromsági üdv gondozás között, ahol Isten tökéletesen gyakorolja a maga szabadságát anélkül, hogy bármiféle természeti szükségnek lenne alávetve.”

emberi szerelem felemelése nyitottságot, lelki szegénységet kíván (vö. Mt 5,3), hogy befogadhassuk azt a teljességet, amely a fogadott fiúságra vezet el akár házasként, akár más hivatást követve (vö. Ef 1,4b–5; Róm 8,29–30).

A következőkben arra keressük a választ, hogy XVI. Benedek pápa enciklikáiban a család példája miként szolgál az Egyház küldetésének, és így tágabb értelemben az ember hivatásának a bemutatásához. Az emberiség, az Egyház és a család mikéntje elvezethet a házasság titkának jobb megértéséhez. Ha egy valóság, mint amilyen a házasság és a család, kiemelten alkalmas JHWH és a választott nép kapcsolatának leírására az Ószövetségben, illetve az egyházi közösség ideáljának bemutatására az Újszövetségben és a Tanítóhivatal számos megnyilatkozásában, akkor ez a szimbolikus használat közvetett, de kiemelt módon nagyra értékeli magát a házasságot és a családot is.

4. MIÉRT LEHET MODELLÉRTÉKŰ A CSALÁD AZ EGYHÁZ KÜLDETÉSÉNEK BEMUTATÁSÁRA?

A keresztség Krisztushoz kapcsol és testvérekké tesz bennünket, és ezért közösen kiálthatjuk: „Abba, Atyánk” (vö. Róm 8,15.17). Szent Pál a már idézett rómaiakhoz és az efezusiakhoz írt levelében a fogadott fiúságra történő kiválasztásról beszél, ahol az Isten Fiához egyre jobban történő hasonlóvá válás valósítja meg a fiak, vagyis a testvérek közösségét. Nem véletlen, hogy az Egyházzal szóló zsinati konstitúció, a *Lumen gentium* is úgy beszél az Egyházzal, mint Isten családjáról, amelynek egysége az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységéből származik (vö. *Lumen gentium*, 4). Jézus a már idézett búcsúbeszédében is azt kéri az Atyától, hogy a benne hívők a Szentháromság közösségéhez hasonlóan családként éljenek (vö. Jn 17,21; Ef 2,19).⁵²

Benedek pápa a családok 2012-ben Milánóban tartott világtalálkozóján a Szentháromsággal és az egymással megvalósított közösségre hív, ez utóbbi az Atya, a Fiú és a Szentlélek kapcsolatához hasonlóan valósul meg. Ennek útja az öröm és a fájdalom megosztása, a megbocsátás kérése és gyakorlása, az egyes tagok különböző karizmáinak értékelése. Egyszerűen ‘jól működő család minőségű’ egyházi közösségek építése a feladatunk, amelyek a Szentháromság belső szépségét és harmóniáját tükrözik vissza.⁵³

⁵² EDOARDO SCOGNAMIGLIO: La famiglia ‘immagine’ della Chiesa e dell’umanità, *Familia et Vita* 17 (2013/1–2) 31–33.

⁵³ Vö. XVI. BENEDEK: *A családok milánói világtalálkozóján mondott homília* (2012. június 3.), idézi EDOARDO SCOGNAMIGLIO: *La famiglia ‘immagine’ della Chiesa e dell’umanità*, i. m. 32.

Bár a *Deus caritas est* kezdetű enciklika nem kifejezetten a családról és a házasságról szól, de az isteni és az emberi szeretet közötti szoros kapcsolatot a teológus pápa az élet értelmére vonatkozó kérdésre adott válaszként mutatja be. A keresztény hit ugyanis nem elsősorban döntés vagy igazságok rendszerének elfogadása, hanem egy eseménnyel, egy személlyel történő találkozás, ami az élet új irányát és horizontját rajzolja fel. A kereszténység újdonsága az, hogy az Ószövetség isten- és emberszeretetre vonatkozó parancsát (vö. MTörv 6,4–5; Lev 19,18) egyetlen parancssá kapcsolta össze (vö. Mk 12,29–31). Isten előbb szeretett minket (vö. 1Jn 4,10),⁵⁴ így a szeretet nem parancs többé, hanem az élet értelmét kereső kérdésre adott legmegfelelőbb válasz. Az Isten irántunk való szeretete és az emberek egymás iránti és Isten iránti szeretete közötti szerves kapcsolat abban látszik, hogy az *Erosz* és az *Agape* egységében megnyilvánuló házastársi szeretet az Isten és az emberek közötti kapcsolatot jeleníti meg; megfordítva pedig az a mód, ahogyan Isten szeret bennünket, az emberi szeretet mértékévé és céljává válik.⁵⁵

A család szimbólum jellegét az enciklika azzal emeli ki még jobban, hogy párhuzamot von a család és az Egyház között, amennyiben az Egyház Isten családja a világban (vö. *Deus caritas est*, 25), amelynek lételeme, létének élő kifejeződése a szeretet. Ahogy a természetes család is elsősorban a saját tagjait oltalmazza, de kifelé, a szélesebb rokonság és a társadalom egésze felé is van hivatása, úgy az Egyháznak is elsősorban saját gyermekeire kell figyelnie (vö. Gal 6,10) az egész emberiség számára szóló misszió belül. Ugyanakkor az Egyház is túllép a saját keretein, hogy a húsvét tapasztalatából (vö. *Deus caritas est*, 41) az embereket és közösségeiket a Szentháromság képére formálja. Erre a minden emberre kiterjedő hivatásra utal az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszéd is (vö. Lk 10,31). A püspökszentelés szertartása is utal az Egyház, és benne a részegyházak jól szervezett karitász tevékenységére (vö. *Deus caritas est*, 32). Benedek pápa a család-egyház hasonlóságát a család valóságának mint a teológiai gondolkodás számára fontos „helynek” a bemutatására használja,⁵⁶ hiszen a család a szeretet és a szolidaritás iskolája, a hit és a hagyományok továbbadásának a helye, amely szabad, felelős, a szeretetet befogadni és továbbadni képes embereket nevel. A szülők örömmel és lelkesedést adó életvitellel a hit legfonto-

⁵⁴ Vö. XVI. BENEDEK: *Deus caritas est* kezdetű enciklika, 9–18.

⁵⁵ Vö. EDOARDO SCOGNAMIGLIO: *La famiglia 'immagine' della Chiesa e dell'umanità*, i. m. 35.

⁵⁶ Vö. XVI. BENEDEK: *A családok ötödik világtalálkozásán, Valenciában (Spanyolország) mondott beszéd* (2006. július 8.), idézi EDOARDO SCOGNAMIGLIO: *La famiglia 'immagine' della Chiesa e dell'umanità*, i. m. 37.

sabb tartalmát képesek így továbbadni, amely szerint mindenki szerethető, és mindenki közösségben való életre kapott meghívást.

A család nemcsak a szeretet és szolidaritás, hanem a hit nyelvezetének és gondolkodásmódjának az iskolája is. Sok család a közös esti imádság keretében énekel is dicséri Istent, valamint az egyes családtagok hálaadásainak és kéréseinek során saját hétköznapi életét, örömeit, bánatát, reményét kapcsolja a hit világához. A család így ténylegesen a férfi és a nő jegyesi kapcsolatára épül, amely Krisztus Egyháza iránti szeretetét testesíti meg. Csak személyek képesek arra, hogy közösségben éljenek. A család kezdete a házastársi közösség, amelyet a II. Vatikáni Zsinat szövetségnek mond (vö. *Gaudium et spes*, 48).⁵⁷ A jegyesi természetű élet és szeretetszövetség – amelyben a férfi és a nő kölcsönösen egymásnak ajándékozzák és elfogadják egymást – az apaság, az anyaság, a gyermeki lét és a testvéri kapcsolatok által teljesedik ki. Az egész teremtés magán viseli valamilyen módon a Szentháromság jelét, de a legkiválóbban ez a család esetében valósul meg.⁵⁸

A házastársi közösség szentháromságos alapját a két teremtéstörténetnek az Újszövetség fényénél történő újraolvasása mutatja meg. Az újkorig az istenképiség teológiáját csak az egyedi ember szintjén értelmezték. Matthias Joseph Scheben, Hans Urs von Balthasar, valamint II. János Pál és XVI. Benedek pápa magyarázta a Ter 1,26–27-et olyan összefüggésben, amely a család és a Szentháromság hasonlóságának jobb megértéséhez vezetett.⁵⁹

II. János Pál a *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdításban kiemeli, hogy az ember szeretetből és szeretetre lett teremtve. Ez az ember legbelsejébe írt hivatás a test–lélek egységében élő embert (vö. *Gaudium et spes*, 12) hívja a teljes önátadásra. A házastársi szeretet egyik legfontosabb sajátága a teljesség (vö. *Familiaris consortio*, 11), ami a nemek kiegészítő voltára épülő házasságban ölt testet (vö. *Familiaris consortio*, 19–20). Különösen a *Mulieris dignitatem* kezdetű apostoli levél⁶⁰ állítja egymás mellé a két teremtéstörténetet, amelyből a férfi és a nő azonos méltóságát és a két nem egymással történő életszövetségben megvalósuló találkozását olvassa ki. A Teremtés könyve első két fejezetének szerves egységében tehát:

⁵⁷ Vö. II. JÁNOS PÁL: *Levél a családokhoz*, 6: „Az Újszövetség fényénél válik láthatóvá, hogy a család eredeti modelljét Istenben kell keresni, életének szentháromságos misztériumában. Az isteni ‘Mí’ és az emberi ‘mí’ örök modellje; mindenekelőtt annak a ‘mí’-nek, amely az Isten képére és hasonlatosságára teremtett férfiból és nőből áll.”

⁵⁸ Vö. CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 194.

⁵⁹ Vö. uo. 138–148.

⁶⁰ II. JÁNOS PÁL: *Mulieris dignitatem* kezdetű apostoli levél (1988. augusztus 15.) [MD], AAS 80 (1988) 1653–1729.; EV 11, 1206–1345.

„új fényt kap az emberben meglévő Istenhez való hasonlóság is, amelyről a Teremtés könyve beszél. A tény, hogy a férfinak és nőnek teremtett ember Isten képmása, nem pusztán azt jelenti, hogy a két nem külön-külön hasonló Istenhez mint értelemmel és szabad akarattal rendelkező teremtmény, hanem azt is megmutatja, hogy a férfi és nő a szeretet közösségében való életre kapott meghívást. Ez a hivatás arra is vonatkozik, hogy a házastársak szeretetközösségük által a világban visszatükrözik Isten szeretetét, amely az egyetlen isteni életben a három egymást szerető Személy titkát jelenti” (*Mulieris dignitatem*, 7).

II. János Pál a családokhoz írt levelében nem a régebbi és újabb keletű teológiai diszkussziókban kíván állást foglalni, hanem a katolikus hit alapmeggyőződése mentén a „teremtsünk” szót magyarázza az ember teremtésére vonatkoztatva.

„Fontos, hogy Isten ezt a teremtő szót (»legyen«) az ember teremtése esetén a következőkkel egészíti ki: »Teremtsünk embert képünkre és hasonlatosságunkra« (Ter 1,26). Az ember teremtése előtt a Teremtő önmagába tekint, hogy saját létének misztériumában keressen modellt és indítást, ami az isteni »Mi« használatában fejeződik ki. E misztériumból fakad a teremtés révén az emberi lét: »Isten az embert a maga képmására teremtette; Isten képmására teremtette őt; férfinak és nőnek teremtette őket« (Ter 1,27)” (*Levél a családokhoz*, 6).

A férfi–nő kapcsolat tehát nyitott arra, hogy a Hármás-Egy Isten Személyei közötti szeretetet megjelenítse.⁶¹ Az ember alapvető hivatása a már említett, születésétől benne lévő istenképiséghez történő mind tökéletesebb hasonlóvá válás. Ennek egyik módja a hitvestársi kapcsolat, amely különösen is alkalmas a Szentháromság egyfajta megjelenítésére a földön (vö. *Levél a családokhoz*, 8), így nem véletlen, hogy nemcsak a már említett egyházi közösségeknek kell családi értéket megvalósítva működniük, hanem tágabb értelemben a társadalmaknak is. Így érthető, hogy a szociális enciklikák sorába illeszkedő *Caritas in veritate*⁶² is a család példáját állítja a hiteles társadalmi fejlődés zsinórmértéke-

⁶¹ Vö. CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 146.

⁶² XVI. BENEDEK: *Caritas in veritate* kezdetű enciklika (2009. június 29.), AAS 101 (2009) 641–709.; EV 26, 680–793. Lásd: Ua., Szent István Társulat, Budapest, 2009, ford. Dér Katalin és Horváth Pál.

ként. Az enciklika érvelése antropológiai természetű, hiszen arra hívja fel a figyelmet, hogy a harmonikus családi élet az ember legőszintébb vágyaira adott hiteles válasz, ezért a családok támogatása társadalmi és gazdasági érdek is egyben (vö. *Caritas in veritate*, 44).⁶³

Felmerül persze a kérdés, hogy a társadalom jól működő családokra épülő hosszú távú érdeke mennyire kerül szembe egyes gazdasági szereplők rövid távú érdekeivel, amennyiben a család tudatosabb vásárlásra és elsősorban közösségi és nem anyagi jellegű értékek előmozdítására törekszik. Ahogy a *Deus caritas est* kezdetű enciklika a család tipikus jellemzőit az egyházi közösségre alkalmazza (lásd: *Deus caritas est*, 25), úgy a *Caritas in veritate* ezt kiterjeszti az egész társadalomra, sőt az emberiség egész családjára. Az osztó igazságosságra való nevelés tekintetében a természetes családot mint szocializációs erőt említi (vö. *Caritas in veritate*, 50), a szegénység és fejlődés összefüggésében pedig azt emeli ki, hogy a család az egyéniség, az önazonosság tiszteletére és a kapcsolatok értékére nevel úgy, hogy az ember a társadalomtudományok által meg nem ragadható transzcendens vonatkozására is figyelmet fordít (vö. *Caritas in veritate*, 53–54). Az emberiség egész családjának hiteles fejlődése az egy közösségbe tartozás gondolata nélkül csak a másik érdekei figyelembe vételének kizárásával valósítható meg. A szolidaritás, az igazságosság és a béke értékei kiváló példát találnak a Szentháromság Személyeinek kapcsolatában és lényegi egységében (vö. *Caritas in veritate*, 54). Így az enciklika egy nem könnyen érthető, de mégis központi jelentőségű hittitkot állít a társadalmi tanítás alátámasztására. A merész alkalmazás azért működik, mert az ember tapasztalati tudása mögött az egyetemes isteni üdvterv húzódik meg, melynek megvalósulása felé tart számos őszinte emberi törekvés a szociális területen anélkül is, hogy a benne közreműködők erőfeszítéseik teológiai vonatkozásának tudatában lennének.

A posztmodern kor számos gyakorlata szembeállítja az egyéni boldogságkeresést a közösséghez való tartozás értékeivel, ami visszahat a családok életére is.⁶⁴ A meggyengült kapcsolatok egyre gyakrabban vezetnek olyan családok kialakulásához, ahol a szülő új házastársával – nem kevésszer tartós és kiegyensúlyozott házasságban – újabb gyermekeket vállal. Ezek bár nem ideális élethelyzetek, mégis a szeretet találékonyságának és az önzetlenségnek az értékét lehet kihasználni a kapcsolattartásban, valamint az előző kapcsolatban született gyermekek szeretetteljes nevelésében, ami nemcsak gyógyító, hanem építő erejű is.⁶⁵

⁶³ Vö. EDOARDO SCOGNAMIGLIO: *La famiglia 'immagine' della Chiesa e dell'umanità*, i. m. 39–40.

⁶⁴ Vö. uo. 43–44.

⁶⁵ Lásd SALVINO LEONE: *Sessualità e persona: un'etica sessuale tra memoria e profezia*, EDB, Bologna, 2012.

Benedek pápa a Családok Pápai Tanácsának 2001-es plenáris ülésén a családok törekény helyzetének példáján keresztül a család kitüntetett helyét emeli ki, amely az ember Krisztussal való találkozásának és az Egyház megvalósulásának a helye. A házastársak nemcsak Krisztus szeretetét befogadva válnak megváltott közösséggé, hanem arra is meghívást kapnak, hogy ezt a szeretetet, Krisztus fényét és a Szentháromság szépségét a világban továbbadják, és így a megváltást szolgáló közösséggé váljanak.⁶⁶

A családnak a teológiai gondolkodásban elfoglalt helye alapján az a lelkipásztori megállapítás adódik, hogy a család az Egyház útja. A családok egyenként és közösségeikben is tanúságot tehetnek az önzetlen szeretetre épülő közösségi értékekről, amely a családon belüli identitás erősítésével a szolidaritásra való érzékenységet is fejleszti. Az egészséges identitás ugyanis előfeltétele a másik személy tiszteletének és a szolidaritás gyakorlásának.

Az ember Istenhez való hasonlósága, vagyis istenképisége, társas természete és az élet értelmének, illetve a boldogságnak a keresése vezet oda, hogy a család példája nemcsak az Egyház számára alkalmazható, hanem az emberiség egésze számára is. Az ember természetes szeretetigényével kapcsolatban a Szentírás fényénél a *Deus caritas est* két újdonságra mutat rá. Az egyik a nemek különbözőségének és egymásra vonatkozásának antropológiája, amely szerint az ember teremtettségénél fogva az ellenkező nem tagjai között keresi a társát, akivel együtt jeleníthetik meg a teljes emberséget, amikor „egy testté” lesznek (vö. Ter 2,24). A másik hasonlóan fontos újdonság pedig az, hogy az *Erosz* az egyedi és végleges döntéssel születő házasságra vezeti az embert, mert csak így töltheti be igazi hivatását. A kizárólagos és végleges szeretetre épülő házasság az Isten és népe között fennálló kapcsolat jelévé válik, ahogy ez fordítva is igaz. Az a mód, ahogy Isten szeret, az emberek egymás közötti szeretetének mértékévé és céljává is válik. Isten lényege a szeretet (vö. 1Jn 4,16) és mi az ő képére és hasonlóságára lettünk teremtvé. A Krisztusra épülő család és a Szentháromság Személyeinek hasonlósága kölcsönösen megvilágítják egymást, és így elmélyíthetik a házastársak szeretetközösségét, ami számukra az üdvösség útja.

⁶⁶ XVI. BENEDEK: A Családok Pápai Tanácsa plenáris ülésén mondott beszéd. *L'evangelizzazione inseparabile dalla famiglia* (2011. december 1.), idézi EDOARDO SCOGNAMIGLIO: *La famiglia 'immagine' della Chiesa e dell'umanità*, i. m. 45–46. Lásd: *Insegnamenti di Benedetto XVI*, VII, Vol. 2, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2012, 823–826.

5. A CSALÁDANALÓGIA TEOLÓGIÁJA ÉS A HÁZASSÁG SZENTSÉGÉNEK
GYÜMÖLCSÖZŐ VOLTA

A család példájának említése az Egyházzal és az emberiség családjával kapcsolatban, vagyis a család metaforikus jelentése közvetett módon a házasság értékét emeli ki. A család-analógia helyes alkalmazása a hit elmélyítését és ezen keresztül a hétköznapi életben tapasztalt értékek forrását és célját is megvilágítja. A házastársak közötti hűség, a pár „mi” tudata, a határelmény és a szeretetdinamika a Szentháromságban való hit fényében is értelmezhető, hiszen a Szentháromság a házasság és a család őstípusa.

A család és a Szentháromság közötti hasonlóság legitim említése az ‘*imago Dei*’ szentírási fogalmának az Újszövetség tanítása alapján történő újraolvasása miatt lehetséges. Nem véletlen, hogy II. János Pál és XVI. Benedek pápák a XIX–XX. századi teológiai és egezetikai kutatások fényében bátran élnek a családi közösség és a Szentháromság párhuzamával. A fennmaradó nyitott kérdések egy része módszertani, másik része pedig tartalmi jellegű. Az előbbiek a Szentháromság titkának leegyszerűsítő, redukcionista értelmezését hivatottak elkerülni, az utóbbiak pedig a kinyilatkoztatásban megismert és az önmagában létező, immanens Szentháromság kapcsolatát kutatják.⁶⁷ Szent Ágoston azért érvel a család-analógia ellen, mert szerinte az egyes ember nem az egész Szentháromság képe lenne a helyes biblikus értelmezés szerint, hanem csak egy szentháromsági személyé. Az ember addig nem lehetne képmás teljes értelemben, amíg a házasságban gyermeke nem születne.⁶⁸

A kérdés feloldása a teológiai analógia helyes értelmezésében rejlik, amely a már említett IV. Lateráni Zsinat által is megfogalmazott kritériumnak felel meg. A Teremtő és a teremtmény közötti bármely jelentős hasonlóságnál is nagyobb a közöttük lévő különbség. A hasonlóság ilyen, korlátozott értelmezését találjuk a *Mulieris dignitatem* kezdetű apostoli levélben is. „Isten természete nem

⁶⁷ Vö. CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 148.

⁶⁸ Vö. SZENT ÁGOSTON: *De Trinitate. La Trinità*, XII. 8, ed. Giovanni Catapano – Beatrice Cillerai, Bompiani, Milano, 2012, 668–669: „Quae cum ita sint, si eandem trinitatis imaginem non in uno sed in tribus hominibus acceperimus, patre et matre et filio, non erat ergo *ad imaginem Dei factus homo* antequam uxor ei fieret et antequam filium propagarent quia nondum erat trinitas. – Az előbbiek szerint, ha elfogadjuk, hogy a Szentháromság képe nem egyetlen egy, hanem három emberi létezőben – az apában, az anyában és a gyermekben – áll fenn, akkor az ember nem lett Isten képére és hasonlatosságára teremtve az előtt, mielőtt megházasodott volna és ők ketten gyermeket nemzettek volna, hiszen még nem létezett ez a hármasság” (*saját fordítás*). (A forrás és a tartalom Tóth Beáta személyes közlése.) Lásd még AURELIUS AUGUSTINUS: *A Szentháromságról*, Szent István Társulat, Budapest, 1985, ford. Gál Ferenc.

rendelkezik a férfi és a női test egyik jellemző tulajdonságával sem” (*Mulieris dignitatem*, 8). Így a házasfelek kapcsolata és a Szentháromság közötti hasonlóság az önmagát felülmúló kölcsönös kapcsolatban van, ami egy „külön entitást”, a ‘mi’-léletet hozza létre.⁶⁹

Az analógia tehát nem materiális természetű, hanem az egymással kölcsönös kapcsolatban álló fogalmak, mint a létezők, a hit és a kapcsolatok hasonlóságára utal.⁷⁰ Az üdvökonómiában megismert Szentháromság és a házastársi szeretet dinamikája közötti hasonlóság, vagyis a teljességre, a véglegességre és az egymáshoz tartozásra való törekvés – amit Cruciani reflexiójában is láttunk – nem erőltetett, hiszen a Hármas-Egy Isten élete Jézusában és általa minden emberében is megjelenik, mivel Jézus a megtestesülés által titokzatos módon minden emberrel egyesült (vö. *Gaudium et spes*, 22). A teológiai analógia egyik célja éppen a hit racionalizmustól és materiális párhuzamok felállításától történő védelme, a másik pedig a deizmus elkerülése abban az értelemben, hogy Istenről csak a természetes emberi ész által szerzhetünk ismereteket a kinyilatkoztatás lehetőségét kizárva.⁷¹ Pozitív értelemben a család-analógia utalásszerűen segít megérteni a Szentháromság ‘mi’-létét, és a hermeneutikus kör másik irányaként rámutat arra, hogy a Hármas-Egy Isten a családi közösség alapja, célja és hiteles megvalósításának útja (vö. *Deus caritas est*, 11).⁷² „A keresztyén család személyek közössége, az Atya és a Fiú Szentlélekben élő közösségének nyoma és képmása” (KEK 2205).⁷³

A család látható valósága a legkézenfekvőbb kiindulópont, hiszen ez a hétköznapi tapasztalat része. A házaspár közös cselekvése, a másikkal történő előzetes konzultáció, az egyeztetés mind-mind arra mutat, hogy egy harmonikus házasságban az egyik házaspár tagjai az egész kapcsolatot tükrözik vissza. Ez a megfigyelés azt teszi kézzelfoghatóbbá, hogy Krisztusban és cselekedeteiben az egész

⁶⁹ Vö. CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 150. Lásd még JÜRGEN MOLTSMANN: *Dio nella creazione*, Queriniana, Brescia, 1986, 254–262.; EBERHARD JÜNGEL: *Dio mistero del mondo*, Queriniana, Brescia, 1982, 372–376, idézi CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 150–151.

⁷⁰ Uo.

⁷¹ Vö. ROSEMARY ZITA LAUER: Deism, in William Joseph McDonald (ed.): *New Catholic Encyclopedia*, The Catholic University of America Press, Washington D. C., 1981, Vol. 4, 721–724.

⁷² Lásd még HANS URS VON BALTHASAR: *Teologia*, II, 149–188, idézi CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 151.

⁷³ *A Katolikus Egyház Katekizmusa* (1997, editio typica) [KEK], n. 2205: „Christiana familia communio est personarum, vestigium et imago communionis Patris et Filii in Spiritu Sancto.” Lásd: Ua., Szent István Társulat, Budapest, 2013, ford. Diós István.

Szentháromság nyilvánul meg.⁷⁴ A házastársak egymásra gyakorolt vonzása és az erre a vonzásra adott közeledés, a vágy és a megnyugvás dinamikája a szentháromság-teológiában a Személyek kapcsolatának leírásakor használt „perikorézis” vagy „circumincessio” kifejezésekhez visznek közelebb. Szent Bonaventura circumincessio-fogalma a dinamikus, állandó önajándékozással, önküresítéssel és önfelülmúlással jellemezhető isteni szeretetnek felel meg. A görög „perikorézis” jelentésével ellentétben a Szentháromságon belüli kapcsolat körkörös, amelyben az Atya és a Fiú szeretete állandó és kölcsönös kapcsolatban áll egymással. Ez a kettejük közötti szeretet a Szentlélek, aki az isteni szeretet körkörös tánca.⁷⁵

Szentviktori Richárd még tovább pontosítja ezt a kölcsönös kapcsolatot, hiszen „a szeretet, ahhoz, hogy tökéletes legyen, nem záródhat önmagába, és még csak nem is történhet kizárólag két szubjektum között, hanem egy harmadik felé kell megnyílnia, mert csak így lehet megosztott szeretet”.⁷⁶ Így az együtt örövendezést adó szeretet, ami csak két személy között létezhet, úgy valósul meg, hogy a két személy egy harmadikat szeret, és éppen benne szeretik egymást.⁷⁷ A család-analógia alkalmazhatóságának határát a különbségek kiemelésével is megmutathatjuk (*via negationis*).⁷⁸ Az üdvrendben megismert Szentháromságban a Személyek tökéletes közössége látható, erre utal az is, hogy az ember üdvösségéért történt cselekvésük nem a saját tökéletesedésüket jelenti, hanem újdonságot az állandóságban, amit emberi fogalmakkal nehéz leírni.

„Az Atyaisten Jézus Krisztus misztériumában szabadon és ingyenesen a Fiú által a Szentlélekben nemcsak kinyilatkoztatja és közli önmagát, hanem az Atya a Fiúval és a Szentlélekkel megéli a szentháromságos életet a legmélyebb és – legalábbis a mi gondolkodásmódunk szerint – új módon, mivel az Atyának a megtestesült Fiúval való kapcsolata a Szentlélek ajándékának kiárasztásában maga a Szentháromság lényegét alkotó kapcsolata.”⁷⁹

⁷⁴ Vö. MARIA CRUCIANI: *Teologia dell'affettività coniugale*, i. m. 449–450.

⁷⁵ Vö. MARIA CALISI: *Trinitarian Perspectives in the Franciscan Theological Tradition*, i. m. 58.

⁷⁶ RICCARDO DI S. VITTORE: *La Trinità*, a cura di Mario Spinelli, Città Nuova, Roma, 1990, III, 19; idézi CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 160.

⁷⁷ Vö. Ua. III, 11, 14, 15, idézi CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 160.

⁷⁸ Vö. MARIA CRUCIANI: *Teologia dell'affettività coniugale*, i. m. 451.

⁷⁹ NEMZETKÖZI TEOLÓGIAI BIZOTTSÁG: *Teológia – Krisztológia – Antropológia*, i. m. C. 3.

Ezzel ellentétben a házastársak cselekedete nem minden esetben tükrözi vissza 'mi'-létüket és ezzel együtt a Szentháromság valóságát. A Hármás-Egy Isten abszolút példaértékkel rendelkezik, és így a házasság már említett östípusa. Ahogy a Szentháromság titkának a házasság és a család felől történő megközelítése kézenfekvő volt az emberi tapasztalatok birtokában, úgy a Szentháromság jobb megismeréséből a családi közösség felé indulva a kapcsolatok megújítása válik lehetségessé.

A család nem tökéletes, hanem a tökéletesség felé tartó közösség, ahol a cél az egyes családtagok önállóságának tiszteletben tartása és a kapcsolatok harmóniája. A Szentháromság Személyei pontosan azért élnek tökéletes közösségben, mert kölcsönös önmagukat ajándékozó kapcsolatuk olyan, hogy eközben az egyes személyek önállósága nem veszik el.⁸⁰ A Szentháromság már a teremtés rendjében is a család forrása és célja, de még inkább az üdvösség rendjében, ahol Krisztus húsvéti titka által a család egyre inkább önmaga lesz, a teológia szóhasználatával élve megváltott közösséggé válik (vö. *Familiaris consortio*, 49).⁸¹ A család az Egyházban nem egyszerűen Isten szavának és a szentségek által közvetített kegyelemnek a befogadó közössége, vagyis megváltott közösség, hanem arra is meghívást kapott, hogy a megváltásban résztvevő közösséggé is váljék (vö. *Familiaris consortio*, 49).⁸²

Összefoglalásképpen: a család-analógia teológiája arra szolgál, hogy a család önazonosságát a Szentháromság titkához vezesse, szem előtt tartva az analógia korlátait. A családi élet tapasztalataiból és a házastársi szeretet dinamikájából kiinduló megfontolások pedig a Szentháromság Személyeinek közösségéhez visznek közelebb, amely az egoizmussal szemben az ajándékozás lelkületét, a túlzott büszkeséggel szemben a befogadást, a széthúzással szemben a közösségalkotást állítja példaként, hiszen az ajándék, az elfogadás és a megosztás az isteni szeretet hármás arca.⁸³ Az ellenkező irányú, a Szentháromság valóságából kiinduló és a család realitása felé vezető megfontolások a házastársak közösségének eredetére utalnak: „az Újszövetség fényénél válik láthatóvá, hogy a család eredeti modelljét Istenben kell keresni, életének szentháromságos titkában” (*Levél a családokhoz*, 6). Ahogy Krisztus saját halálának „óráját” (vö. Jn 13,1) a vajúdo asszony „órájához” hasonlítja, úgy az új embernek, és így a kegyelemből újjá-

⁸⁰ Vö. CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 198.

⁸¹ Vö. uo. 193.

⁸² Lásd a 4. pontot, ahol ez a megváltott-megváltásban résztvevő teológiai minőség a házaspárra vonatkozott.

⁸³ Vö. CARLO ROCCHETTA: *Teologia della famiglia*, i. m. 201.

született családnak az életnek a húsvét titkában a halál felett aratott győzelme a megfelelője (vö. *Levél a családokhoz*, 11).

A házasság és a család megközelítésének két módja, a családtól a Szentháromságig való felemelkedés, illetve a Hármaskör Istentől való jobban megértett családi közösség ugyanabból a zsinati megállapításból indul ki, amely szerint az egyetemes Egyház egységét a Szentháromság egysége adja (vö. *Lumen gentium*, 4), és amely Istent családja a világban (vö. *Deus caritas est*, 25, 32).

Végül meg kell állapítanunk, hogy a hitigazságok, a teológiai reflexió és a hétköznapi tapasztalatok közötti kapcsolat megteremtése, vagyis a kérdés megválaszolása, hogy a Szentháromságba vetett hit miként segíti a keresztény családokat a hétköznapi életben a szeretetteljesebb életre, nem könnyű.

6. A MEGVÁLTOTT ÉS A MEGVÁLTÁS MŰVÉBEN RÉSZT VEVŐ KÖZÖSSÉG A HÉTKÖZNAPOKBAN

Családos teológusok a hétköznapi élet tapasztalatát az Egyház társadalmi tanításának fényében értelmezik, és a nagyobb meghittséget, a szorosabb közösséget és a család egymás és mások felé megnyilvánuló befogadó misszióját emelik ki.⁸⁴ A fogyasztói magatartás elszemélytelenítő hatásával szemben nem könnyű a házasságról és a családról szóló tanítás életre váltása. Az életszentségre történő meghívottság, ha a kapcsolatok szempontjából kreatív szabadsággal mint következménnyel együtt kerül bemutatásra, vonzó életprogramként jelenhet meg, hiszen igazi vágyainkat sokszor felszínes törekvések rejtik el, amelyek így megválaszolatlanok maradnak.⁸⁵

Az együttéléstől a házasság intézménye felé vezető úton hasznos a hagyományos családmodell olyan vonzó példákkal történő bemutatása, mint amilyen a közös élet kialakításából és a gyermeknevelésből fakadó öröm.⁸⁶ Európai

⁸⁴ Vö. FLORENCE CAFFREY BOURG: The Family as a Domestic Church and the Romantic model of Love, in Charles E. Curran – Julie Hanlon Rubio (eds.): *Marriage* (Readings in Moral Theology, n° 15), Paulist Press, New York, 2009, 157–177.; DAVID MATZKO MCCARTHY: Two Households, in Charles E. Curran – Julie Hanlon Rubio (eds.): *Marriage*, i. m. 211–237, idézi JULIE HANLON RUBIO: *Notes on Moral Theology. Family Ethics*, i. m. 140.

⁸⁵ Vö. TIM MULDOON: A Theology for Married People, in Tim Muldoon – Cynthia S. Dobrzynski (eds.): *Love one Another: Catholic Reflections on How to Sustain Marriages Today*, Crossroad, New York, 2010, 20–32.

⁸⁶ Vö. DAVID MATZKO MCCARTHY: Cohabitation and Marriage, in David Cloutier (ed.): *Leaving and Coming Home: New Wineskins for Sexual Ethics*, Cascade, Eugene (Oregon),

teológusok azt hangsúlyozzák, hogy a házasságkötés szertartását a lelkipásztori gyakorlatban nem 'teljesítendő feladatként', hanem Isten kegyelemközvetítő eszközeként kell bemutatni és végezni, amelynek gazdag teológiai tartalma értékesen járulhat hozzá a házasságot megelőző alaposabb katekézishez.⁸⁷

Rubio egy tanulmányt idézve megállapítja, hogy bár korunkban a házasság intézményének jelentősége csökkent, sokan pontosan azért választják a házasságot mint 'az ellentmondás jelét' az egyszerű együttélés helyett, mert ez utóbbi és más hasonló társadalmi gyakorlatok nem adnak választ az állandóságra és a lelki értékekre vonatkozó emberi vágyakra.⁸⁸

7. ÖSSZEZÉS

Amikor a család szépségéről beszélünk, nem szabad egy irreális, romantikus képet alapul vennünk. Észre kell vennünk sok házaspár nehéz élethelyzetét és osztoznunk kell fájdalmaikban, aggodalmaikban. A Szentírás realizmusa azt mutatja, hogy a mai problémák nem teljesen újak. Jézus egyik legfontosabb tanítása a házasságról és a családról a válásról szóló beszédben található (vö. Mt 19,3–9), amikor a Teremtő eredeti tervére utal vissza a „kezdetben nem így volt” kifejezéssel, válaszként a mózesi törvény által tett engedményre (MTörv 24,1–4). A tanítványok meghökkentek Jézus válaszában, mert túl nehéznek, sőt teljesíthetetlennek tartották: „ha a dolog így áll a férj és feleség között, akkor nem érdemes megházasodni” (Mt 19,10). Jézus közvetett módon jóváhagyja emberi gondolkodásmódjukat és új utat ajánl: embernek ez nem lehetséges, hanem a kegyelem ajándékként lehet megkapni és befogadni. Jézus szavait az Isten Országáról szóló tanítás egészében kell értelmeznünk, amelyben a keményszívűség elzár Istentől és az ő országától és a másik embertől is. Az Isten

2010, 139; MICHAEL G. LAWLER – TODD A. SALZMAN: Soul Mates: A Theological Approach to Relationships, *The Furrow* 61 (2010) 425–432, idézi JULIE HANLON RUBIO: *Notes on Moral Theology. Family Ethics*, i. m. 143.

⁸⁷ Vö. HÉLÈNE BRICOUT: La célébration du mariage entre tradition et développement: Réflexions à partir du rituel Francophone de 2005, *INTAMS Review* 16 (2010) 27–33 [International Academy for Marital Spirituality, INTAMS, Brussels, Belgium]; OTTMAR FUCHS: The Spiritual and Pastoral Meaning of the Marital Rite, *INTAMS Review* 15 (2009) 44–50, idézi JULIE HANLON RUBIO: *Notes on Moral Theology. Family Ethics*, i. m. 144.

⁸⁸ Vö. LISETTE BLANCHET BALL: Why do People Still Choose to Marry Instead of Just Living Together?, *INTAMS Review* 15 (2009) 30–36, idézi JULIE HANLON RUBIO: *Notes on Moral Theology. Family Ethics*, i. m. 142.

Országának eljövetele a kőszív helyett a próféták szavai szerint is hús szívet kíván (Ez 36,26; Jer 31,33; Zsolt 51,16). Ahogy a házasságtörés is a szívben kezdődik (vö. Mt 5,28), úgy a gyógyulás bármely bűnből és lelki sérülésből is csak az új szív ajándékának elfogadásával indulhat el. Reményünk alapja, hogy Isten szövetsége ott is fennmarad, ahol az emberi kötelék felbomlik (vö. Jn 8,2–11; Lk 7,36–50). Ez a szövetség szentháromságos természetű, mint ahogy a család is az. Az istenkapcsolat gyógyulása és elmélyülése így a házastársi és a családi közösséget természeténél fogva, mintegy ‘belülről’ emeli fel.

A Rubio által említett mindkét megközelítés, vagyis a házasságteológia elmélyítése a rendszeres teológia segítségével, illetve a megélt házasság tapasztalatainak teológiai olvasata hozzásegítenek mind a családról szóló evangéliumi tanítás, mind pedig Isten irgalmának a befogadásához. A két módszer egymást kiegészítő volta hasonlít a család hétköznapi valósága által jobban megértett Szentháromság és az evangélium fényénél a felszínnél mélyebben feltáruló házasság szentsége közötti kapcsolathoz. A Szentháromság és a házasság mélyebb ismerete alkalmasabbá teszi a lelkiismeretet arra, hogy testi-lelki adottságainkat, élethelyzeteinket és erkölcsi-spirituális meggyőződéseinket áthatva valóban a Szentlélek visszhangja legyen, és így hozzásegítsen a krisztusibb élethez.⁸⁹

⁸⁹ Vö. ARISTIDE FUMAGALLI: *L'eco dello Spirito: teologia della coscienza morale*, Queriniana, Brescia, 2012.